

מדוע אין מציינים את נס בקיעת הירדן

המ"ו (ארי"ה סימן ח"ל) פירש בשם הר"מ חר"ף שקבעו לציין נס לקיחת קרבן הפסח בשבת הגדול, ולא בעשירי לניסן, כדי שלא יאמרו שמציינים את נס בקיעת הירדן שארע בו. ויש להבין, מדוע באמת לא יצינו גם את נס בקיעת הירדן.

וביאר מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שלכאורה מצינו סחירות בענין הנסים. שאמרו (שבת ל"ב ע"א) לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושיין לו נס, שמא אין עושיין לו נס, ואם עושיין לו נס מנכין לו מזכויותיו. ומצינו (בשבת נ"ג ע"א) באותו אדם שנפטרה אשתו ונעשה לו נס והניק את בנו, אמרו כמה גרוע אדם זה שנשתנו עליו מעשה בראשית. שאף שחזונו שהיה אדם גדול, שנעשה לו נס כזה, מכל מקום לא היה זכאי ליתן לו מזונות בדרך טבעית. ולעומת זאת מצינו רבי חנינא בן דוסא נכל הנך צדיקים (בתענית כ"ה) שנעשו להם נסים בכל עת ולא חשו לניכוי זכויותיהם.

1
510
111
118

וצריך לחלק ולומר, שאם הצדיק בדרגא גבוהה כל כך של אמונה, שגם הטבע בעיניו הוא נס גלוי ומתמיד, כהא התענית שם שאמר רבי חנינא בן דוסא "מי שאמר לשמן וידלק הוא יאמר לחומץ וידלק", ואמר למכשפה שביקשה לעשות לו כשפים "אין עוד מלבדו כתיב" (תולין ו' ע"ב), לא ינכו לו מזכויותיו. שהרי להשקפתו ולדרגתו לא נעשה לו דבר החורג מדרך הטבע, שגם הטבע נס הוא בעיניו (ומה שמצינו בו שחשש שינכו לו משכרו בעלמא דאתי כשנתנו לו רגל שלחן של זהב, אינו בגלל הנס, אלא משום שנשלח לעוה"ז לעבוד השי"ת מתוך הדחק, ואם יעשיר לא ימלא שליחותו).

מעתה נראה, שכשהיו ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה במצרים, והקב"ה עשה לעיניהם נסים ונפלאות כדי שילמדו מהם לקחים באמונה, כדכתיב "וידעתם כי אני ה' — מצוה לספר לדורות נסים אלו, ללמוד לקחם. אבל כשהונהגו בנסים גלויים ארבעים שנה, בענני כבוד ועמודי ענן ואש, מן ושליו ובאר, ועד בחינת "לא חסרת דבר", לא היה עוד נס בקיעת הירדן דבר הראוי להזכר כלל. ואדרבה, אם אמנם נעשה לחזק האמונה הרי זו גנות להם שעדיין היה צורך להורותם שהקב"ה יכול לבקוע הירדן. ואין לדמותו ללקיחת הפסח בעשור לחודש, שהיה עוד קודם יציאת מצרים, וכל נס נצרך היה ללמד אמונה, ואין זו גנות להם שהוצרכו ללימוד אמונה באותה עת.

הטבע — הסתר נסים.

2

מכתב
1778:16

מהו ההפרש שבין נס לטבע, הרי שניהם עי" הקב"ה הם? — על שאלה זו גם הרבה מאחינו המאמינים ילעגו לנו, באמרם: בודאי הכל ממנו יתברך. אך הטבע הוא אשר נתן השי"ת חק בבריאה שתתנהג בהנהגה מוגבלת בדרך סבה ומסובב; וכך היא מציאות כל העולם הזה, ורק לפעמים בשביל הכרח גדול, ולמי שיש בידו זכויות גדולות, הקב"ה יוצא מהגדרה זו שגדר, ועושה נסים גלויים שהם בלי שום סבה טבעית, וכן היו כל הנסים שבמקרא ושבדברי רז"ל וכו' — ואם נשוב ונשאל: ומהו סבה ומסובב? למה יוצא המסובב מתוך הסבה? למשל, מה יסבב את צמיחת והתהוות התבואה? — יענונו: הלא פשוט הוא! מכיון שהכינו את האדמה בחרישה ואח"כ זרעו וגם השקו האדמה מים, הרי לפנינו כל הסבות הטבעיות הגורמות לגידול התבואה. ואם נשאל עוד: ולמה גורמים המעשים האלה את גידול התבואה? — ילעגו לנו ויענו: הלא תראו בעיניכם שכך הוא תמיד! הרי בהכרח כי המעשים הללו הם הסבות אשר חק השי"ת חוק קבוע בעולם אשר הסבות הללו יגרמו את גידול התבואה; והיינו דרך הטבע.

אך כשנדייק יותר, ונתעמק, תעמוד השאלה לפנינו: הן עכ"פ לא נדע המהלך למה הסבה מסבבת המסובב, ורק נדע שכך הוא תדיר. האם אין זה באמת נס תדירי, — אלא שהורגלנו בו? ונצייר נא לנו: אלו ראינו קבר אשר המת שנקבר בו כבר נאמל כל בשרו ויהי לעפר, והנה לאט לאט מעומק הקבר מתחיל לצמוח גוף אדם ועולה דרך הקרקע, והקבר נפתח ויוצא ועולה אדם חי ככל החיים, מה היינו אומרים לזה? האם אין זה נס גדול של תחיית המתים? וא"כ למה לא נבחין נס זה בתבואה הנזרעת בארץ, והזרע נרקב לגמרי, ואח"כ מתחיל לצמוח מתוך הרקבון, — האם אין זה תחיית המתים ממש, בלי הפרש? בודאי כן הוא, אבל ההפרש, שלתחיית אילו

pe (3)

אבל האמת היא. כי אין בין נס והטבע כלום: הכל נס הוא, כל העולם כולו אין לו שום סבה זולת רצונו ית', ורצונו היינו מעשי והנהגתו. כי כל אשר ברצונו מתהווה מאליו. רק זה שאנו קוראים לו נס היינו רצון שיתהוו ענין שלא הורגלנו בו. וממילא החידוש פועל בנו להתעורר ולראות בו את יד ה'. וזה שאנו קוראים טבע הוא אשר רצונו ית' שיתמיד אופן א' אשר נהי' מורגלים בו. ויהיה מקום לנסות את האדם, אם גם בכזה יראה אך את רצון ה' לבד. או יחשוב כי מסר השי"ת כוחות לטבע — ושבתוך הטבע יש גם לאדם עצמו כח לפעול בדרך סבה ומסובב. ולפי הטבע איננה במציאות כלל, אלא היא רק כאחיות עינים לאדם, שיהי' לו מקום לטעות וגם לבחור באמת.

מדוע אין מציינים נס בקיעת הירדן, בע"א

שני נסים ארעו ביום י' בניסן, נס לקיחת קרבן הפסח, שהיה אלהיהם של המצרים, ושחקו (כמבואר בטור א"ח סימן ת"ל), ונס בקיעת הירדן (כמבואר בספר יהושע ד, יט). ותמוה, שלא זו בלבד שלא קבעו זכר לנס בקיעת הירדן, אלא שהט"ז (שם סח ת"ל) כתב שקבעו ותלו הגדולה בשבת ולא ביום אחר, כדי שלא נטעה לחשוב שאנו מציינים את נס בקיעת הירדן שהיה ביום אחר, אלא ידעו שהוא זכר לנס לקיחת קרבן הפסח. ותימה גדולה היא, תמה מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, איזו קפידא וקלקול יש במה שיטעו ויציינו את נס בקיעת הירדן. אדרבה, נס הירדן לכאורה גדול יותר, שממנו נמוגו כל העמים ונמס לבבם, כמו שאמרה רחב למרגלים, ומדוע לא יציינוהו בפרסום רב.

4
309
1710
עס

אלא, שביציאת מצרים נושענו בתשועה כפולה, יצאנו מעבדות לחירות הן מהבחינה הגשמית, מהיותנו עבדי פרעה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, והן מהבחינה הרוחנית בהחלצנו ממ"ט שערי טומאה להיותנו עם ה' מקבלי התורה. והיה מקום לטעות ולשים את הדגש על הפרות הגשמית, שהגיעה לשיאה בכניסה לארץ ישראל וכיבושה, וישיבתנו בה איש תחת גפנו ותחת תאנתו — ואז היינו מציינים את יום הכניסה לארץ, הוא יום בקיעת הירדן. באו חז"ל ואמרו, כי אין אנו חוגגים את הפסח אלא על גאולתנו ועל פדות נפשנו: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", ועל מנת כן הוציאנו. ואם נהיה בני חורין ונוכל להקדיש עצמנו לתורה, מה טוב. ואם לאו, ונצטרך לעמול בפרך בששת ימי המעשה, נשואות עינינו ליום השבת לעשותו כולו תורה, קודש לה'. ולפיכך העבירו המועד מ' לחדש לשבת הגדול, להראות ולהורות שלא לשים דגש על העצמאות הגשמית שהתחילה בבקיעת הירדן, אלא על העצמאות

הרוחנית שביום השבת. כי לחירות זו יצאנו, "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה", וחירות זו היא חירות עולם!

אשר בחר בנו מכל עם... וקדשנו במצוותיו

pe (5)

יסכר פי הטוענים כי דתנו גזענית ח"ו

אמר מרן הגר"מ קמינצקי זצ"ל: יסכר פי הטוענים כי דת ישראל גזענית היא ח"ו, ותולים כזבם באמירתנו "אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון", כאילו אנו מעלים ומייחדים עצמנו משאר האומות. אבל האמת הפוכה היא, כי הם אלו הסוברים שאי אפשר לו לשום אדם להצטרף לאומתם אם הוא נולד כבן לעם אחר, כפי שטענו הגרמנים שגזעם ומוצאם הוא המשוכה ביותר. אבל השקפתנו היא שכל אדם נברא בצלם אלקים, וכולם חביבים אצל המקום (כדתן כאבות פ"ג מ"ד), אלא שבני ישראל שקיבלו על עצמם את תורת ה' ומצוותיו יש להם קירבה מיוחדת. ולפיכך, אם בא אחר מהאומות ומקבל על עצמו לשמור את התורה הרי הוא כישראל גמור ונהיה חלק מהעם הנבחר. ושמעיה ואבטליון יוכיחו, שהיו גרים והגיעו למשרות של נשיא ואב בית דין (אבות פ"א מ"ו, ובתוי"ט), שיא הפיסגה של מנהיגות העם. ושנינו (סנהדרין צ"ו ע"ב) מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים, ומאן נינהו שמעיה ואבטליון, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק (ונתבאר ב"עיונים במקרא" בראשית כז, מ, שהיה זה שכרם על שנתגלגל קידוש שם שמים על ידם. שכשם שאחד שוגג ואחד מזיד בחילול ה', כמ"ש בקדושין ל"ט ע"ב, כן הוא גם בקידוש ה'. ולכך נאמר ציווי קדוש ה' בלשון "ונקדשתי" בחוך בני ישראל, בלשון נפעל, כי העיקר היא התכלית והתוצאה, עיי"ש ב). ולפיכך אין קביעת "אשר בחר בנו מכל עם" עומדת

קדושת הידים כיסוד לקדושת האדם

אחד מהיסודות הגדולים בקדושת ישראל הוא הזהירות מהטומאה הנדבקת בידיים, ובברכת "על נטילת ידים" אנו מודים על כל הענין של קדושת ישראל.

הקדושה היא קודש הקדשים של היהודי. טהרת הידיים היא אחד מהדברים שמאוד צריכים להיזהר בהם. ידוע שמרן החזו"א זצ"ל היה מזהיר על כך ונזהר בכך באופן מופלג, ואמר שזה היה אחד מהיסודות של הגדלות שלו - שמירה על טהרת הידיים. זה ענין של הרגל. מי שמתרגל לכך - רואה שהדבר קל מאוד. ומי שלא מתרגל - תמיד שוכח [אמנם יש כאלה שכל הזמן נוטלים את ידיהם ומגזימים בכך, ברור שגם הנהגה זו אינה ראויה].

בעומק הסוגיא יש כאן נקודה נוספת. מבנה האדם מחולק לשלושה חלקים: ראש, גוף ורגלים. ומבואר בחזו"ל שהלב הוא מלך כל האיברים. כי עצם האדם הוא החלק האמצעי שלו. דוגמא לכך: כאשר שואלים תינוק "איפה אבא שלך?" הוא יצביע על הלב של אביו, לא על הראש ולא על הרגליים.

הרגליים של האדם הם העמודים שעליו הוא עומד, אבל הן לא האדם עצמו. הגוף נגמר היכן שמתחילות הרגליים. כלומר, הרגליים אינן חלק מהגוף אלא הן רק תומכות אותו.

לענייננו - הרגליים אינם עצם האדם, וכמו כן הראש אינו עצם האדם אלא מעל האדם. כל מה שהאדם חושב ומשיג בראשו אינו עצם האדם, שהרי כל אחד מאתנו מבין שצריך ללמוד תורה בהתמדה עצומה יומם ולילה בלי להפסיק רגע אחד, וכל אחד מאתנו מבין שאסור לדבר לשה"ר, ויחד עם זאת אנו לפעמים נוהגים אחרת. כי דברים אלו אינם חלק מהעצמיות של האדם, הם רק חלק מהשגות הראש.

עצם האדם הוא הגוף - הלב והידיים. הלב מפעיל את הידיים, ובעצם כל האדם מתבטא דרך הידיים. הידיים הן בעצם התמצית של כל האדם.

לכן ישנה מצוה מיוחדת ליטול ידיים, פירוש: שהידיים יהיו טהורות. כאן מונח היסוד לעצם קדושת האדם, כי כשהידיים טהורות התורה של האדם טהורה.

על כך אנו מברכים את השי"ת: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת ידים" - שנתן לנו את הכח להרים ידיים, כלומר, לבטא לפניו את הקדושה שלנו; לא רק שאיננו מורידים ידיים למטה מהטבור - דבר המבטא טומאה, ולא רק שירינו אינן מושטות קדימה - לעשות את כל מלאכת העוה"ז [כי כשהידיים נמצאות כנגד הגוף פירושו של הדבר שהפעולה נעשית עבור האדם עצמו - "אדם לעמל יולד"], אלא ניתנה בידינו האפשרות להרים את הידיים כתפילה אליו ית'.

השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין: יל"ד הו"ל לקצר ולומר, השתא הכא עבדי, ולשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין, אולם כדאי להביא בכאן דברי מרן הגאון הקדוש רבי שאול בראך זצ"ל מקאשו"י, בהגדש"פ, "טוב דברך" שכתב, דהחולה אינו מרגיש בחליו, כי מרוב חולשתו אינו מרגיש ומבין בחליו, אבל לאחר שמתחיל להתרפא או מרגיש חולשה בכל אבריו, וזהו הסימן שכבר התחיל להתרפאות, וממש כמו כן אנתנו בגולה נדמינו לחולה כי עבדים אנתנו, וע"כ אנו נחשבים כחולים ואין אנו מרגישים בתוקף שפלות מעמדינו, ולזה אמר, "השתא הכא" בעוה"ר כחולים ושאין אנו מרגישים ע"ד שוטה אינו מרגיש בשבת (י"ג:), אבל לשנה הבאה כשנוכח להיות בארעא דישראל ונתחיל להתרפאות, או יתודע לנו למפרע כי "השתא עבדי", פי' בזמן גלותינו היינו עבדים, אבל כעת עוד אין אנו מרגישים זה, וא"ש שמוכרח לחלק זה לשתי בבות, וא"א למר השתא הכא עבדי, כי כעת אין אנו מרגישים זאת.

6
מאמר
שני

מאמר
ח

8

הגדת חנוכה

דברי פתיחה

בבאור השאלה מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות כתב האברבנאל. "וענין השאלה הזאת הוא שהשואל רואה בלילה הזה שאנו עושים דברים המורים על היותנו בני חורין, בני מלכים, שרים ויועצי ארץ, ונעשה דברים אחרים המורים בהפך, על היותנו עבדים נכנעים בזוים ושפלים. כי הנה בכל הלילות אין אנו חייבים לטבל אפילו פעם אחת והלילה הזה אנו מטבילין בחובה שתי פעמים, או אין אנו נוהגין לטבל קודם הסעודה והלילה הזה שתי פעמים, וזה מורה על היותנו בני חורין ושרים ונדיבי עם, כיון שאנו אוכלין המאכל עם תקוני הטבולים כדרך השרים האוכלים מעדנים.

"ומצד אחר יראה ההפך, שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה, כל אדם כפי רצונו מבלי חיובו, והלילה הזה כולו מצה בחיוב, וזה בלי ספק מורה על העבדות, שהמצה היא לחם עוני ומאכל העבדים העמלים כמו שזכרתי, ובזה הזדך עצמו אנו אוכלים בכל הלילות שאר ירקות בתבשיל מרוקח ובפת ובלילה הזה כולו מרור, ר"ל מרור כמו שהוא חי לא מבושל ובלי פת, וזה ג"כ סימן עבדות ועניות. עוד נעשה בהפך זה שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבים בין מסובין והלילה הזה כולנו מסובין, וזה מורה על היותנו בני חורין כיון שאנחנו כקטן כגדול אוכלים בהסבה בכבוד גדול. לפי"ז יש לנו בלילה הזה שני דברים המורים על העבדות, והם המצה והמרור, ושני דברים אחרים שהם מורים על החירות, והם הטיבול וההסבה, והוא דבר זר שנעשה בלילה אחת דברים הפכיים בהוראותם. ולפי שעל פי שנים עדים יקום דבר הביא על העבדות שני העדים ההם ועל החירות השנים האחרים."

וכן הדבר לענין מצה. מחד המצה היא לחם עוני, כדאמרינן מה עני דרכו בפרוסה אף כאן בפרוסה, ומאידיך המצה מסמלת חירות וגאולה, כדאמרינן מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים, וכן דרשינן (פסחים לו.) לחם עוני, לחם שעונין עליו דברים הרבה ופירש רש"י דהיינו שגומרים עליו את ההלל.

וכן יש לומר לגבי המרור. המרור אמנם מסמל עבדות ושעבוד ונאכל כזכר לכך שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים. אולם בגמרא (פסחים לו.) אמרינן שהמצוה היא לאכול חסא כיון שחסא רחמנא עילוון. הרי שבתוך סמל המרירות והשעבוד ישנו גם סימן לישועה ורתמים.

במכת ברד שהתרה משה רבינו להמצרים שכל האדם והבהמה אשר לא יאספו הביתה וירד עליהם הברד ומתו, כתיב הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס כו' ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב כו' ומאד יש להתפלא על מין כפירה כזו בזמן שכבר ספגו ששה מכות [וכל מכה נמשכה שבוע ומרעה התרה עלי' ג' שבועות] וראו שכל דברי מרעה נאמנו מאד ועכשיו הדבר נוגע להצלת רכושם ואינם גדרשים לשום התאמצות קשה רק להביא האדם והבהמה שלו הביתה ואיך זה לא פחדו פחד על איבוד ממונם.

ועל פרעה שהקשה את לבו אחר מכות נוראות יש צד מבוא להבין את עקשנותו כי לא רצה לוותר את שלטונו המלא על ישראל וגם כי היה ירא שמא יברחו ישראל ממנו ויאבדו ששים רבוא עבדים שתחת ממשלתו [שהרי אפילו אחר מכת בכורות שהיה מוכרח לשלח את ישראל בבהלה גדולה מאימת המות מ"מ לא שכת פרעה לשלוח שלוחים עם ישראל שיודיעהו אם לא יחזרו ישראל בזמנם הקבוע [ג' ימים] וכמשאחז"ל על הפסוק ויגד למלך מצרים כי ברח העם וכדפי' רש"י וז"ל שם כי מאד פחד לבו על אנדו עבודת ששים רבוא וישראל יתחת ידו] אבל אותן המצריים שלא שמו לבם לדבר ה' בהתראת מכת הברד ולא חששו אפילו על צד הפסק שמא יפסידו את רכושם בברד, תמוה מאוד הלא הב"נ נהרג על פתות משו"פ כי להיטתו על הממון עצומה מאוד ואיך זה פתאום לא חששו כלל וכלל על רכושם והיו כבטוחים שבודאי לא יבוא הברד ולא ימות להם האדם והבהמה והוא באמת תימא גדולה מאוד על הכפירה המשונה הזאת בזמן שכבר הוחזקו דברי משה שהמה נאמנים ומתקיימים במלואם. וביותר לפי המבואר בתרגום יונתן הירא את דבר ה' והו איוב ואשר לא שם לבו לדבר ה' והו בלעם והנה בלעם היה חכם שבאומות והיה לו לפרקים מדרגת נבואה ואעפ"כ כפר כאן בקלות ראש כ"כ ובמה שנוגע לאבדון הוגו מבלי לחשוש שמא דברי מרעה"ה אמת והו תימא גדולה כנ"ל.

ומכאן אנו רואים שהכפירה איננה תוצאה מחמת חסרון הדעת אלא מחמת רצונו ואדרבא שיבוש הדעת באה מחמת תאוותו: רצונו לכפור כי כל מה שאינו רוצה להאמין מבטלו בלבו ודיו וחורטב במחשבתו זה לא כלום ולא כלום, וגדמה לו כי בזה כבר הרס כל החיטות והוא באמת רוח הטומאה המלפפתו לקבוע בלבו הכפירה בתוקף לבו שרוצה לכפור, ולמי שהוא שמעו בעוונות ר"ל.

(9) קריאה
ס
/א/א/

(11) חתום
משה

(10) חתום
ה' א"ה
ה' א"ה

מליהו וכו' לפי שנים מתוך משת ומתן שלהן ב"ח יבואו ברוב על האמת שנתן לכתב מליהו בספר זכרונות לפני יו' אבל ה' אפשר שיבא לטעות בלימודו ולא יתן לכתב: כנ"ל

ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר. למה החמיר כל כך בעל ההגדה עם הבן הזה, וכי משום שהוציא את עצמו מכלל עושי הפסח, יקרא כופר בעיקר?

אלא פסח מיסודי האמונה הוא, כמו שנאמר בעשרת הדברות⁶⁴: "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים".

שכך כתב הרא"ש באורחות חיים⁶⁵: "לכבודו בנה' בכל לבבך ולהאמין בהשגחתו הפרטית, וכזה תקיים כלבבך היחוד השלם להאמין בו... כי מי שאינו מאמין אשר הוצאתיך מארץ מצרים, אף באנכי ה' אלהיך אינו מאמין, ואין זה יחוד שלם כי זה היא סגולת ישראל על כל העכו"ם וזה יסוד כל התורה כולה".

וחישוב הרוקח⁶⁶ כי המלה פסח במלואה רומזת לתרי"ג מצוות. ולפי זה המוציא את עצמו ממצוות הפסח כפר בעיקר.

פ	ס	ה
↓	↓	
פ"ה	סמ"ך	ח"ת
85	120	408
+		
=		
תריג - 613		

כ"א מעשה רבני אליעזר - יש לעיין למה הסיבו התנאים יחדיו בליל הסדר לספר ביציאת מצרים ולא הסב כל תנא במקומו, דמקומו של ר' אליעזר ה' בלוד ור' יהושע בפקיעין (סנהדרין דף ל"ב:). וכן מצינו בתוספתא (פ"י ה"ח) דרבן גמליאל הסב בליל הסדר עם הזקנים בעליית בית נתנה בלוד, ומקומו ה' ביבנה, וצ"ע אמאי ונראה דהנה כבר ביארנו (לעיל אות י"ט) דמצות סיפור יציאת מצרים היא, דכל אחד מחויב להבין ולהעמיק בסיפור יציאת מצרים כפי שכלו והבנתו, וממילא י"ל דמשום כך הסיבו התנאים יחדיו בדוקא, ורצו לספר ביציאת מצרים בחבורה, דע"י זה יוכלו יחדיו להבין ולהשכיל יותר בהבנתו של סיפור יציאת מצרים. ועיין במכילתא (פרשת בא, סוף פרשה י"ח) ח"ל: רבי אליעזר אומר מגין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות לכך נאמר מה העדות ע"כ. הרי להדיא דחכמים מחויבים להסב יחדיו לספר ביציאת מצרים.

(12) חתום
ה' א"ה

ברוך טובים שלכשיגדל ייהפך לצדיק. כזה דורשי גימטריאות, שאם תפחית שניו ממלת רשע, תקבל צדיק.

רשע 570
שניו 366
צדיק = 204

ואף אתה הקהה את שניו. ולא אמר בעל הדירה הכה את את שניו, לפי שיש לחנכו

(כד) יכול מראש חודש וכו'

ויש עוד טעם אחר על היות הגאולה בטי"ו לחודש דוקא ובחודש ניסן דוקא (טעם א' נמצא לקמן אות סד). לפי שמזל טלה משמש בחודש ההוא אשר אליו היו המצריים מוצאים ומקטרים, ואילו הוציא הקב"ה את אבותינו

ממצרים באיזו חודש אחר היה מקום למצריים לאמור ולהרהר לפי שאין האיש בביתו, דהיינו שמזלם טלה אינו משמש בחודש אחר ע"כ לא היה בידו להושיעם, לפיכך הוציאם בחודש זה. והיתה לקיחת השנה בעשור לחודש, שהוא שליש הראשון מן החודש שאז המזל בתוקפו, ובזה יראו שהמזל נתון בידו יתברך ואין מזל לישראל כי אין נתונים תחת המזלות, נאדרבה המערכה היא בידם. זהו שנאמר החודש הזה לכם (שמות יב, ג), ר"ל הוא מסור לכם בידכם לשנות משפט המערכה. ואמר ראשון הוא לכם וגוי (שם), ר"ל כ"א המזל הזה, שהוא ראש לכל המזלות, מסור בידכם ק"ו שאר המזלות הפחותים מערכו, זהו שנאמר ראשון הוא לכם לחדשי השנה.

ובדי שלא יהיה מקום למיניס לומר שלגודל חשיבת המזל ההוא הוקבע חודש הזה ראש חדשים ע"כ נאמר מיד "ויקחו להם [איש] שם לבית אבות" (פסוק ג). וצוה לשוחטו לשם פסח, להורות שהמזל נכנע לסיבה ראשונה יתברך, וביד הצדיק השלם לשדד

המערכה כאמור.

(עוללות אפרים, סוף מאמר נא)

ויקחו להם איש שה שמזל טלה היה יראתם ובגללו היו עובדים לצאן אתם תקחו יראתם בידכם תהיה בהם יכולת לעכב אתכם וילקו בחדש שמזלו טלה ולא יועיל להם³⁰

ה. שה תמים שלא יוכל היהודי לקחת בעל מום להשמש מן המצרי ולומר, א זה ראוי לכם ואין להקפיד עליו, שהרי הוא בעל מום ונקבה וזקן, לכך נאמ תמים זכר בן שנה שמיקרין אותו לעבודתם אע"פ כן אין לירא מהם³², כשתירא שאין יכולת בידם להציל יראתם מכם בעודכם בעיר כ"ש כשתצאו מן הע חוצה לא יוכלו להחזירכם.

ו. עד ארבעה עשר יום שיראו המצרים את יראתם קשורה בכשת ובזוי בבתי היהודים וישמעה ויאין מושיע להם⁴⁰, וראיה לדבר שהרי כאן כתיב לחדש הזה ללמדך ש זאת (יג) לא נהגה רק לאותו פסח. וי

ז. ולקחו מן הדם ונתנו על ידי טבילת אזוב כמו שפירש משה לישראל לא עשיתי אני זאת אלא אחר עשה הדבר כי כולם יהיו שותפין. בין הע בשעת אסיפת העם כשפועלים באים ממלאכתם⁴⁷.

ח. ואכלו את הבשר בלילה בשעה שכל בני אדם מצויין בבתיים (טז) ולקחו מן הדם ונתנו על ידי טבילת אזוב כמו שפירש משה לישראל שקצרה פרשה זו פירשה שנייה⁴⁸. על שתי המזוזות משני צדדי הפתח⁴⁹ המשקוף לשון וישקוף⁵⁰ הוא עבר הפתח הנשקף למעלה⁵¹ וכל זאת שמ יוכלו כולם (יד) לבא בשעת שחיטה עכשיו יראו כולם דם יראתם נתון לבזיון. ד"א כדי שיהיה הדם כמין ח' להגין על הפתח לבלתי נתון ב המשחית לבא ואות חיים הוא (יט). על הבתים בבתיים⁵² דוגמת על צבאותם חרבך תחיה⁵⁴.

ט. אל תאכלו ממנו נא אם מצרי יבא בבתיכם בעת צלייתו אל תסלקו האש לומר צלוי יפה ועדיין הוא נא וכל כך תאמרו מתוך יראה לכך נאמר תיראו מהם⁵⁸, ובשל מבשל וגוי לפי פשוטו וא"ו דובשל יתרה, וה"ק בן מכס אל תאכלוהו מבושל במים (יח) פן יהיה נראה דבר סתר כי אם צל בגלוי⁵⁹. נא לשון בקשה (יט). ראשו על כרעיו ועל קרבו עם כרעיו ועם ק דוגמא על שדה הארץ יחשב⁶¹. האנשים על הנשים⁶², כלומר אפילו בשעת כולו שלם שיהיה ניכר שהוא יראתם.

צלי אש שיהא ריחו הולך ונודף⁵⁵ בחוטמן של מצרים וידעו ש אוכלים את יראתם. על מררים עם מרורים⁵⁶ כל זה דרך בזיון שיאכלוה דבר רע ומר ולא עם דבר חשוב ומתוק⁵⁷.

ועל כן ממדריגתם מנודל האמונה, ואינן מיוחדים השי"ת בכל לב, או אין בכוחם להכריח האומות העולם לעיקר האמונה ויכולין האומות העולם לשלוט בהם ח"ו אילולי רחמי השי"ת עלינו.

וזהו נקרא בחינת נוקבא לבעבור שתש כוחם בהאמונה. וזהו אמרו והיא שעמדה וכו', פירוש כשהם ח"ו בכחינת נוקבא אז הם מעוכבים מלקבל הטובות המוכן להם, וזהו שעמדה לאבותינו, לשון עכבה כמו ותעמוד מלדת. שלא אחד בלבד, פירוש כשאינם דבוקים ואחוזים באחד בלבד להאמין בכל לב באהדתו יתברך שמו או עמד עלינו לבלותנו, אלא וכו', והקב"ה מצילנו מידם, והיינו ברצונו הקדום שהוא מרת וחנותי את אשר אחזק, אף על פי שאינו כדאי והגון כמאמר חז"ל.

(מאור ושמש)

וכו. יש להבין על אמרו והיא שעמדה שפשוטו מורה שזכות האמור למעלה עמדה להם, והרי לא נאמר למעלה מזה דבר. גם אמרו והיא שעמדה לשון נקבה צריך הבנה. והנראה לרמזו כזה כי הנה שורש עבודתנו הוא לידע ולגמור בלב שלם גדול האמונה שהשי"ת הוא עיקרא ושרשא דכולי עלמין ולית אתר פנוי מיניה, ולהוות נכסף בכל לב ונפש להדבק באורו יתברך שמו, וכאשר קשורה בכל כללות עם בני ישראל גדול האמונה באהדתו יתברך שמו, אזי להם העוז והכה להכריח גם אומות העולם כולם שיודו בעל כרחם לאהדתו יתברך שמו, ואז אין לאומות העולם שליטה כלל וכלל על עם בני ישראל, וכמו שיהיה במהרה בימינו לימות המשיח כאמור ביום ההוא יהיה ה' אחד וכו'. וזהו נקרא כפי חכמי האמת בחינת דבורא מפני שבוחרם גדול והזק בהאמונה. אכן באם ח"ו

כל הבן הילוד היאורה תשליכהו

על הנאמר (א' י"ט) "ותאמרנה וגו' כי לא כנשים המצריות העבריות" ואח"כ "ויצו פרעה לכל עמו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וגו' מבאר זאת בעל קצות החושן על פי שיטת ר"ת (הו"ד ברא"ש נדרים כ"ח ע"א) דהא דאמרינן דינא דמלכותא דינא. רק כאשר דין הוא לכל העם כולו הנמצא במדינה, והנה פרעה אמר למילדות (א' י"ח) מדוע לא עשיתן כאשר צויתני, דגם בדיני ישראל הלכה היא דינא דמלכותא דינא, ע"כ ענו לו המילדות "כי לא כנשים המצריות העבריות" היינו, דכיון שאין הגזרה לכל אנשי המדינה בשווה. כה"ג לא אמרינן דינא דמלכותא דינא. כששמע זאת פרעה "ויצו פרעה לכל עמו" דהיינו גם למצריים, ושפיר גזר על כולם מדין דינא דמלכותא דינא.

ובמוראים גדולים

כיצד לא נכנע פרעה אחר כל האותות והמוכות

המוכות שבאו על פרעה ועל מצרים היו קשות עד מאוד. ממש פלאי פלאים. ואנו עומדים ומשתוממים: כיצד זה שלא נכנע פרעה מפני ה' אחרי שקיבל מכות קשות כל כך ואחרי כל האותות ומופתים שראו עיניו, איך לא הביין ה' עתו כי אין מנוס ומפלט מפני יד ה', מאין שאב את הגבורה הגדולה לחזק את לבו עד שלא פחד מכלום!?

אלא שהתורה עצמה מגלה לנו את הסוד, והוא סוד גדול ונורא. אחרי מכת דם, שהיתה אסון לאומי למצרים שבכל הארץ לא נמצאה אפילו טיפת מים אחת והכל נהפך לדם, נאמר: "ויפץ פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת" (שמות ז, כג), כלומר, לא עשה כלום, אלא שפשוט לא השיב הדברים אל לבו, וכאשר מעלימים עין ולא שמים לב להתבונן על הדברים, יהיה האסון הנורא ביותר - כעשן יתאדה ולא ישאיר על האדם רושם כלל. ובאמת, אנו נתקלים בתופעה זו יום יום, כאשר אנו שומעים או רואים דברים נוראים בסביבתנו הקרובה או ה"ו אם קורה לנו עצמנו דבר, ממשיכים אנו את החיים באותה המתכונת כאילו שאין הדברים נוגעים לנו כלל וכלל, ואיננו מנסים להתבונן אולי דבר הוא, אולי זוהי אזהרה ממנו ית' שנשתנה לטובה ונתחזק ונשפר מעשינו.

זה מה שכתוב אחרי הקללות הנוראות של פרשת כי תבוא - "פן יש בכנס שורש פורה ראש ולענה, והיה כשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך" (דברים כט, י"ח). היינו, שגם מי שמאמין בכל הדברים ורואה את המוסר הנורא של התורה, יוכל במחי יד לבטל

15
28
1308

16

ה' י"ח
ה' י"ט
ה' כ'

17
ה' י"ז
ה' י"ח
ה' י"ט

צפרדע

נחלקן תנאי במכת צפרדע, לרבי עקיבא צפרדע אחת היתה

ומילאה את כל ארץ מצרים אמר לו ר' אלעזר בן עזריה, עקיבא, מה לך אצל אגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות, צפרדע אחת היתה ושרקה

(סנהדרין ס"ז ע"ג)

ולכאורה יש לתמוה על סגנון דבריו של ראב"ע "מה לך אצל אגדה כלה מדברותיך" וכי משום שחולק הוא עליו יש לרבי עקיבא לפרוש מדברי אגדה.

ונראה בדרך דרש, דהנה בפסחים (נ"ג ע"ג) אמרו "מה ראו חנניה

מישאל ועזריה שמסרו נפשם על קדושת השם למדו ק"ו מצפרדעים", ובתוס' שם האריכו לבאר מה הן ההלכות בדיני קידוש ה' שלמדו ק"ו מצפרדעים ופירשו שלא היה עב"ז ממש ואעפ"כ מסרו נפשם על קידוש ה' אף שלא נצטוו, אך כל זה ניחא אם מדובר בצפרדעים טבעיים אבל צפרדעים שנוולו בדרך נס למעלה מדרך הטבע אי אפשר ללמוד מהם כלל, שהרי לשם כך נוצרו, וכל בריאתם והוויתם לשם מכה זו, ולכן אמר לו ראב"ע כלה מדברותיך שהרי לשיטתך אין להביא ראיה מן הצפרדעים ונמצא שחנניה מישאל ועזריה נהגו שלא כדין.

ויש להוסיף עוד, הרי ר' עקיבא בעצמו הקהיל קהלות ברבים בשעת הגזירה ומסר נפשו גם כשלא היה מחויב בכך (עיין נרכות ס"א ע"ג ונמהרש"א שם שלא היה מחויב ונפשו מסר נפשו על קידוש ה') ואפשר שגם שיטתו נסמכת על ק"ו מצפרדעים (וכמו שכתבו התוס' בפסחים דאף באנדרטא של מלך שאינה עב"ז למדו מן הצפרדעים למסור נפשם) ונמצא שהוא סותר דברי עצמו והנהגת עצמו, כשהוא אומר צפרדע אחת מילאה כל ארץ מצרים.

ומש"כ אמר ראב"ע לר' עקיבא מה לך אצל אגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות.

(טז,לא) ויקראו בית ישראל את

שמו מן וגו' וטעמו כצפיחת בדבש.

וביומא (ע"ה): כתיב "לחם" ["לחם מן השמים" (פסוק ד)], וכתיב "שמן" [בהעלותך י"ח], "והיה טעמו כטעם לשד השמן"], וכתיב "דבש", א"ר יוסי ברבי חנינא לנערים לחם לזקנים שמן לתינוקות דבש. ויש להקשות ממה שאמרו (שם ע"א) שמסגולות המן היתה שטעמו בו טעם כל המינים, ולשון הספרי [בהעלותך פ"א] המן משתנה להם לכל דבר שהיו רוצים, ולא רק טעם לחם שמן ודבש.

וי"ל שאם היה האדם אוכל את המן רק להשביע רעבונו ולא לשם תענוג מיוחד, אז טעמו הנערים טעם לחם והזקנים טעם שמן והתינוקות טעם דבש, אבל מי שחשקה נפשו בתענוגים אז הרגיש מה שבמחשבתו.

וכן יש לפרש מה שאמרו (שם) כתיב "לחם" [משמע אפוי] וכתיב "עוגות" [בהעלותך שם]

"ועשו אותו עוגות", ומשמע קודם אפייה] וכתיב "וטחנו" [שם] "וטחנו בריחים", הא כיצד צדיקים לחם בינונים עוגות רשעים טחנו בריחים. והיינו שלפי דעה זו אם אכלו לשובע נפשם הרגישו אלו הטעמים, משא"כ אם היה רצונם להתענג בתענוגים הרגישו מטעמים כאשר אהבו.

כשזכיתי להיות בר בי רב דחד יומא ולשבות שבת פרשת ויקהל-פקודי שנת תר"צ בביתו של הגה"ק מרן החפץ חיים זצוק"ל שמעתי מפיו הקדוש בליל ש"ק הדרוש דלהלן: אמרו רז"ל שהמן נשתנה טעמו לפי מחשבת כל איש ואיש, א"כ צריכים לשאול מה טעם היה לו להמן אם לא היה האוכל חושב שום מחשבה בשעת אכילת המן. [ופנה להמסובים שיענו על שאלתו, וכולם שתקו. אז אמר] אני אגיד לכם "אז מיטראכט נישט האט עס קיין טעם נישט" [בלי מחשבה אין לו שום טעם]. שדבר רוחני מקבל טעם לפי ערך המחשבה. משל למה הדבר דומה ללומד תורה ונותן דעתו על מה שלומד ומתעמק במחשבתו להבין דברי התורה, אז מרגיש את המתיקות שבתורה, [ושם אצבעותיו הקדושים לשפתיו בתנועה המורה על מתיקות], ולפיכך מברכים מדי יום ביומו "והערב", אבל אם יושב לפני הספר וממלמל מילים בעלמא בלי שום התעמקות המחשבה אין ללימודו שום טעם. [ואח"כ הוסיף] וכן יהיה בביאת המשיח אם יתן דעתו לראות התגלות מלכות ה' ירגיש טעם מתוק שאין כמוהו, אבל אם לא יתן דעתו על זה אז תבוא הגאולה והוא לא ירגיש כלום.

התפילה מחוייבת מטבע הדברים

הרמב"ן (בספר המצוות מצוה ה') סובר, דמן התורה אין חיוב מיוחד על האדם להתפלל. ובאמת, אמר מרן הגר"א קוטלר זצ"ל, וכי יש צורך שהתורה תחייב אותו, הרי טבע הדברים מחייב ענין תפילה. וכנאמר "אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו" וגו' (תהלים קלא. ב). וכשם שאין צריך לחייב את התינוק שיקרא "אמא", כי מאליו יעשה כן, אחרי שמכיר כי צריך הוא לה ומילוי הצטרותו הוא ממנה, כך — ועוד יותר מכך לאין שיעור — זקוק האדם לבוראו בכל רגע ורגע ממש בכל עניני גופו והרכבתו ובכוחות גופו ונפשו שיפעלו ויתקיימו בשלימות שראויה לקיומו, וכמו שאנו אומרים בתפילה: "על גשמותינו הפקודות לך ועל ניסוך שבכל יום עמנו" וכו'. ואמרו חז"ל (בראשית רבה יד, ט) על כל גשימה ונשימה תהלל י-ה. ואמרו (תנא דבי אליהו זוטא פט"ו) "שבכל יום אדם נוצר ובכל יום אדם נברא כו' ובכל יום מכלכלין אותו כתינוק על שדי אמו כפרי מעשיו". ויכולת ה' לעזור היא בלי גבול, ואין אחר היכול לעזור — אם כן ודאי שטבע הדברים מחייב את ענין התפילה. ואדרבה, אם מתפלל רק בשביל חיוב שהוטל עליו הוא פגם וחסרון, כאמרו (אבות פ"ב מ"ג) "אל תעש תפילתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום".

(20)
5710
1/11/78

הללו עבדי ה' — ולא עבדי פרעה. כל עבדות מביאה עצבון, שכל עבד מבקש תחבולות לצאת מהעבדות, חוץ מעבדות הבורא יתברך שמו שמביאה שמחה. וזה שבחם של ישראל שקיבלו עבדות ה' בשמחה ורצו אחריו במדבר. וזו עדות שהם באמת עבדי ה', כמו שנאמר (ויקרא כה): עבדי הם. והרי כל איש ישראל מבקש כל מיני עצות ותחבולות לקבל עליו עול מלכות שמים, היפוך עבד מלך בשר ודם שמבקש עצות לברוח מן העבדות; והם עדים על הבורא יתברך שמו שהוא בלבד, לו יאה ולו נאה המלוכה. לכן בפסח עיקר השמחה בקבלת עול מלכות שמים, שזכינו להיות עבדי ה' (שפת אמת). הללו עבדי ה' — מי אמר להם כך? — פרעה אמר להם כך, שנאמר: קומו צאו — מלמד שהיה פרעה דופק על פתחיהם של משה ואהרן. אמרו לו: הא שוטה! בלילה אנו יוצאים? אמר להם: קומו צאו! אמרו לו: וכי גנבים אנחנו? בבקר אנחנו יוצאים. אמר להם: הרי מתו כל מצרים! אמרו לו: ומבקש אתה לכלות את המכה הזו ממך — אמור: הרי אתם ברשותכם, הרי אתם עבדיו של הקב"ה; — התחיל פרעה צווח: לשעבר הייתם עבדי, אבל עכשו — הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, צריכים אתם להלל לקב"ה שאתם עבדיו (ולקוט שמעוני — שמות רי).

(21)
התורה
לפי
כ"ט

שבעה ימי שבתא, שמונה ימי מילה, תשעה ירחי לידה

בענין הג"ל

יש להבין, בשלמא תשעה ירחי לידה, הרי כל תשעה החדשים הם ירחי הריון. אבל השבת הרי יום אחד היא, והמילה בשמיני היא, ומה שייך לומר שבעה ימי שבתא, ושמונה ימי מילה.

ותשובת הדבר, במה שהסביר מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל את דברי הגמ' (מנחות מ"ג ע"ב) שבשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר, אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה. וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתישבה דעתו, לאחר שיצא אמר עליה שירה, שנאמר "למנצח על השמינית מזמור לדוד", על מילה שניתנה בשמיני. ואין פירוש הדבר שהמילה היא מצוה תמידית. אלא פירושו הוא כמו שכתב רש"י (שבת ק"ל ע"א ד"ה שש) על הפסוק "שש אנכי על אמרתך", אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות, והיא מילה, שישראל עושין וששים עליה. דכל שאר מצוות אינן מעידות כל שעה, כגון תפילין ומזוזה וציצית דאינן כשהוא בשדה או ערום בבית המרחץ. אבל זו מעידה עליהם לעולם, כדאמרין במנחות (מ"ג ע"ב) בדוד שראה עצמו בבית המרחץ כו' כיון שנזכר במילה נתישבה דעתו, ע"כ. וכיארור השמחה הוא, שהעבד אין שכרו קצוב לו על עבודתו

(22)
5710
1/11/78
pe

אלא על עבודתו. משל למה הדבר דומה, לשומר הסף הממונה לפתוח את השער בפני הבאים. שגם אם יעמוד שם כל היום כולו ולא יבוא אלא אדם אחד, יקבל את שכרו משלם, מכיון שהוא מוכן ומזומן לעבודתו כל העת. כמו כן ישראל, מוכנים ומזומנים הם לעבודתו של מקום, וממילא מקבלים שכרם על כל הזמן, כי תמיד בבחינת עבדים הם. וזו היא הוראת המילה החתומה בכשרנו כחותם העבד. לפיכך כשהתעצב דוד המלך על זמן הרחצה שאינו עובד בו עבודתו, כשנזכר במילה שבכשרו שמח, כי זו הוראה שגם אז עבד הוא, ויקבל שכרו גם כשאינו עובד בפועל.

וזהו שאמר הכתוב "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ויום השביעי שבת לה' אלקיך" (שמות כ, ז). ולכאורה מה היה צריך להקדמת "ששת ימים תעבוד". אבל להאמור יובן, ששביתת השבת מורה על אדנות השי"ת עלינו ועל עולמו, ובבחינה זו של עבדים הרי גם עבודת ששת הימים הופכת למצוה, כי טורחים אנו בימות השבוע כדי להכין לשבת, שאז נהיה פנויים לעבודת מלכנו. ונמצא, שאין המילה והשבת מעשים חד פעמיים, אלא מורים הם על עבודתנו כל הימים.